

जागतिकीकरण, सांस्कृतिकीकरण आणि महिला सक्षमीकरण: विशेष संदर्भ महाराष्ट्र

शिल्पा रत्नाकरराव सिरसाट (हांगे)

एम. ए. (स्त्री अभ्यास)

गोषवारा (Abstract):

जागतिकीकरणामुळे जगभरातील महिलांचे सक्षमीकरण होत आहे. महिलांना राजकीय, सामाजिक, आर्थिक, क्रीडा आणि सांस्कृतिक अशा विविध क्षेत्रात सहभागी होण्यास मदत होत आहे. महिला सक्षमीकरण म्हणजे महिलांच्या संपत्ती आणि क्षमतांचा विस्तार करणे, त्यांच्या जीवनावर परिणाम करणाऱ्या संस्थांवर नियंत्रण ठेवणे आणि त्यांना जबाबदार धरणे. विविध देशांनी तयार केलेल्या धोरणांमुळे महिलांना त्यांच्या हक्कांबद्दल जाणून घेण्यास आणि स्पर्धात्मक काठावर त्यांची कौशल्ये वाढवण्यास मदत होते. मानवी जीवनातील असा कोणताच पैलू नाही ज्याला जागतिकीकरणाने स्पर्श केला नाही, भाषा, संस्कृती, संवाद, विचार, फॅशन, जीवनशैली, व्यवसाय, माध्यम, मनोरंजन किंवा शिक्षण असो. हे एकूण जागतिक परिस्थिती बदलत आहे आणि भारतही त्याला अपवाद नाही. जागतिकीकरणाच्या युगात भारतीय स्त्रियांमध्ये होत असलेल्या जलद सांस्कृतिक, धार्मिक, भाषिक आणि जीवनशैलीच्या रूपरेषेचा अल्प प्रमाणात परिमाणात्मक अभ्यास करून शोध घेणे हे या पेपरचे मुख्य उद्दिष्ट आहे. प्रस्तुत संशोधन हे दुय्यम तथ्ये संकलनावर आधारित असून जागतिकीकरणाचा, महिला साक्षमीकरणाचा आणि सांस्कृतिकीकरणाचा सहसंबंध तपासण्यासाठी संशोधकाने वर्णनात्मक आणि गुणात्मक संशोधन संशोधन पद्धतीचा वापर केला आहे.

बीज संज्ञा: जागतिकीकरण, सांस्कृतिकीकरण, महिला सक्षमीकरण आणि स्त्री

प्रस्तावना (Introduction)

जगाच्या प्रत्येक भागात आणि आपल्या जीवनाच्या प्रत्येक क्षेत्रात जागतिकीकरणाचे ठसे खोलवर उमटलेले आहेत. स्टीगर (२०१३) द्वारे जागतिकीकरणाची व्याख्या "जागतिक आर्थिक, राजकीय, सांस्कृतिक आणि पर्यावरणीय प्रक्रियांचे परस्परसंबंध जे सध्याच्या परिस्थितीत सतत बदल घडवून आणतात" या वस्तुस्थितीची पुष्टी करते की जागतिकीकरणाचा आपल्या समाजाच्या विविध पैलूंवर प्रभाव पडतो आणि राहिल. जागतिकीकरणाने जगात क्रांती घडवून आणली आहे. जागतिकीकरणामुळे लोक इतर भौगोलिक भागात अन्वेषणासाठी प्रवास करतात, नंतर प्रवासाच्या आवडीसह आणि वैयक्तिक जागेचा आनंद घेत होते, त्यानंतर 'सर्व्हायव्हल ऑफ द फिटेस्ट' ची स्पर्धा जिंकण्यासाठी जगभरात कुठेही रोजगाराच्या संधी शोधण्याचे युग आले. मानवी दृष्टिकोनाच्या प्रत्येक प्रगतीबरोबर, जागतिकीकरणाने प्रत्येक ठिकाणी आपल्या पाऊलखुणा रोवायला सुरुवात केली. आजच्या युगात दूरसंचाराची विविध माध्यमे, सोशल मीडिया आणि सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे इंटरनेटचा जागतिकीकरणाच्या प्रसारात मोठा वाटा आहे.

महिला सक्षमीकरणाचे अनेक अर्थ आहेत आणि ते विविध धोरणांशी संबंधित आहेत. उदाहरणार्थ, १९९० च्या दशकातील मुख्य प्रवाहातील विकास प्रवचनामध्ये, बहुतेकदा, स्त्रीवादी अर्जेडापासून अलिप्त राहून, वैयक्तिक महिलांच्या निवडी आणि उत्पादकता पातळी वाढविण्यावर लक्ष केंद्रित करणाऱ्या संस्थांद्वारे याचा वापर केला जात असे; आणि व्यापक-आधारित आर्थिक आणि सामाजिक समर्थनासाठी राज्य जबाबदारी मागे घेण्याच्या संदर्भात. तथापि, १९७० च्या दशकात, जेव्हा ही संकल्पना महिला किंवा संस्थांनी प्रथम मांडली होती, तेव्हा ती आर्थिक रूपांतराच्या माध्यमातून सामाजिक न्याय आणि महिला समानतेसाठी संघर्षाची रचना आणि सोयीसाठी वापरली जात होती.;

कोणत्याही देशाची संस्कृती केवळ त्या प्रदेशाचे आणि भाषेचे चित्रण करत नाही, तर तिची सुरुवात तेथील राहणाऱ्या नागरिकांच्या आणि मानसिकतेपासून होते. भारत हा विविध धर्म, बोली, खाद्यपदार्थ, परंपरा, चालीरीती, संगीत, कला आणि वास्तुकला इत्यादी फुलांचा गुलदस्ता आहे, जो देशभक्ती आणि एकात्मतेच्या एकाच माळेमध्ये गुंफलेला आहे. या सर्व विविधतेतील काही एकता असलेले घटक म्हणजे स्वागत करणे, अभिवादन करणे, अपार आपुलकीने आणि एकजुटीने एकत्रितपणे उत्सव साजरा करणे ही भारतीय मानसिकता आहे. हे भारतीय संस्कृतीचे समृद्ध सार आहे ज्याने अनेक परदेशी लोकांना भारतात राहण्यासाठी आणि त्याच्या चिरंतन सुगंधात मिसळण्यासाठी आकर्षित केले आहे.

संशोधन साहित्याचा संदर्भ (Review of literature)

वेगवेगळ्या विद्वानांची ही मते जगभरात आणि विशेषतः भारतात पाश्चात्य सांस्कृतिक प्रभाव वाढणे हे जागतिकीकरण प्रक्रियेच्या केंद्रस्थानी असलेल्या इंग्रजीच्या व्यापक वापरामुळे आहे. तथापि, आपली संस्कृती बदलण्यासाठी आणखी काही घटक कारणीभूत आहेत. सशक्तीकरण ही एक प्रक्रिया आहे ज्यामध्ये लोक समाजातील अन्यायापासून स्वतःची मुक्तता करण्यासाठी सामाजिक, आर्थिक आणि राजकीय शक्ती प्राप्त करतात (वॉलरस्टीन, १९९२). सशक्तीकरण ही एक अशी परिस्थिती आहे ज्यामध्ये लोक, संस्था आणि समुदाय त्यांना प्रभावित करणाऱ्या समस्यांवर आवश्यक नियंत्रण मिळवतात (रॅपपोर्ट १९८७; झिमरमन, १९९५). सक्षमीकरणाची संकल्पना सशक्तीकरणासाठी असलेल्या लोकांच्या विशिष्ट गरजांच्या संदर्भात समजून घेतली पाहिजे सक्षमीकरणाची संकल्पना केवळ एकच व्याख्या म्हणून समजू शकत नाही. (कबीर, २००५). अप्पादुराई अर्जुन यांनी त्यांच्या मॉडर्निटी अँट लार्ज, कल्चरल डायमॅशन ऑफ ग्लोबलायझेशन या पुस्तकात असा युक्तिवाद केला आहे की तरुण पिढीसमोर आता अधिक पर्याय आहेत आणि यामुळे भारतातील कौटुंबिक संस्था, लिंग पद्धती आणि सांस्कृतिक समज बदलल्या आहेत. जागतिकीकरणाच्या प्रभावावर, आर.डब्ल्यू. कोनेल (१९९८) आणि अर्जुन अप्पादुराई यांनी भर दिला की आंतरराष्ट्रीय मीडिया अधिकृत पुरुषत्व आणि इष्ट स्त्रीत्वाची पाश्चात्य व्याख्या प्रसारित करते ज्यामुळे पुरुष वर्चस्वाची संकल्पना बदलते.

संशोधनाचे उद्दिष्टे (Objectives of Study)

1. जागतिकीकरणाचा आणि महिला साक्षमीकरणाचा सहसंबंध तपासणे.
2. जागतिकीकरण आणि महाराष्ट्रातील सांस्कृतिकीकरण यांच्यातील सहसंबंध तपासणे
3. जागतिकीकरणाचा महाराष्ट्रातील महिलांच्या जीवनावर झालेल्या परिणामाचे विश्लेषण करणे.

संशोधन पद्धत (Research Method)

प्रस्तुत संशोधन हे दुय्यम तथ्ये संकलनावर आधारित असून जागतिकीकरणाचा, महिला साक्षमीकरणाचा आणि सांस्कृतिकीकरणाचा सहसंबंध तपासण्यासाठी संशोधकाने वर्णनात्मक आणि गुणात्मक संशोधन पद्धतीचा वापर केला आहे.

जागतिकीकरण आणि महिला साक्षमीकरण

भारतातील बहुसंख्य स्त्रिया या घरकामात गुंतलेल्या असतात. कमी उत्पादकतेची व कमी कौशल्याची कामे स्त्रियांकडे दिली जातात. म्हणून स्त्रियांना आर्थिक क्षेत्रात दुय्यम स्थान दिले जाते. महिलांचे आर्थिकदृष्ट्या सबलीकरण होण्याचे प्रमाण व वेग कमी आहे. महिला या उपजीविकेसाठी शेती, मजुरी, उद्योग, दुग्ध व्यवसाय, इ. क्षेत्रांत काम करत असतात, परंतु त्या कामाचे कधीच मोजमाप केले जात नाही. त्यामुळे आर्थिक सबलीकरणाला चालना मिळत नाही. कायदे व कल्याण कार्यक्रमाच्या माध्यमातून आर्थिक, सामाजिक, शैक्षणिक व राजकीय सर्व क्षेत्रांमध्ये महिलांना पुरुषांच्या बरोबरीने हक्क व दर्जा प्रदान करून देणे, विकासासाठी संधी उपलब्ध करून देणे, आणि स्त्री-पुरुष असमानता नष्ट करणे या प्रक्रियेला स्त्री सक्षमीकरण असे म्हणतात. स्त्री सक्षमीकरणाच्या प्रक्रियेत पुढील मुद्दे प्रामुख्याने महत्त्वाचे ठरतात ते असे १. लैंगिक आरोग्य, २. नैसर्गिक साधनसंपत्तीची राखणावळ, ३. आर्थिक सक्षमता, ४. शैक्षणिक सक्षमता, ५. राजकीय सक्षमता, ६. आर्थिक बचतगट, ७. मानसिक सक्षमता २

लैंगिक समानता आणि महिला सक्षमीकरण हे मानवी हक्क आहेत जे विकासाच्या केंद्रस्थानी आहेत आणि सहस्राब्दी विकास उद्दिष्टे (Millennium Development Goals) साध्य करतात. प्रगती झाली असूनही, जगातील दहा गरीब लोकांपैकी सहा लोक अजूनही महिला आणि मुली आहेत, जगातील 16% पेक्षा कमी खासदार महिला आहेत, शाळेच्या गेटबाहेर बंद असलेल्या सर्व मुलांपैकी दोन तृतीयांश मुली आहेत आणि दोन्ही वेळा सशस्त्र संघर्ष आणि घरात बंद दाराच्या मागे, महिला आजही पद्धतशीरपणे हिंसाचाराला बळी पडतात. महिला सक्षमीकरणाचा अर्थ "आर्थिक सक्षमीकरण" म्हणजे महिलांच्या मालकीच्या आणि व्यवस्थापित केलेल्या शाश्वत उपजीविकेद्वारे भौतिक जीवनाचा दर्जा उत्तम, "सामाजिक सक्षमीकरण" म्हणजे समाजातील महिलांसाठी अधिक न्याय्य सामाजिक दर्जा, "कायदेशीर सशक्तीकरण" ज्याची तरतूद सुचवते. प्रभावी कायदेशीर रचना जी महिलांच्या सक्षमीकरणाला सहाय्यक आहे आणि "राजकीय सक्षमीकरण" म्हणजे राजकीय निर्णय घेण्याच्या प्रक्रियेत आणि शासनात महिलांच्या सहभागास आणि नियंत्रणास अनुकूल अशी राजकीय व्यवस्था.^३

संयुक्त राष्ट्र संघाने १९७५ हे वर्ष आंतरराष्ट्रीय महिला वर्ष म्हणून जाहीर केल्याच्या पार्श्वभूमीवर भारतात जी स्त्री चळवळीची लाट आली, तिला भारतातील स्त्री चळवळीचा दुसरा टप्पा असे संबोधिले जाते. या वेळी स्त्रियांवर होणाऱ्या हिंसेचा प्रश्न अधिक प्रकर्षाने ऐरणीवर आणला गेला आणि घटते लिंग गुणोत्तर हा स्त्रियांवरील हिंसेचाच एक प्रकार आहे, असे मानले जाऊ लागले. लिंगाधारित गर्भपात विरोधात कायदा करणारे महाराष्ट्र हे देशातील पहिले राज्य होते. त्यानंतर १९९४ मध्ये भारत सरकारने जन्मपूर्व लिंगनिदान प्रतिबंधक कायदा संमत केला. हा कायदा प्रामुख्याने तंत्रज्ञानावर नियंत्रण प्रस्थापित करण्याची गरज आहे, असे मानतो; परंतु हा कायदा नव्याने उदयाला आलेल्या गर्भधारणेपूर्वी लिंग निदान (सेक्स प्रि-सिलेक्शन) करू शकणाऱ्या तंत्रज्ञानावर बंदी आणत

नाही. त्यामुळे या कायद्यात सुधारणा करत शासनाने २००३ मध्ये प्रि-कन्सेप्शन-प्रि-नेटल डायग्नोस्टिक टेक्निक्स (पीसीपीएनडीटी) हा नवीन कायदा आणला.४

जागतिकीकरणामुळे जगभरातील महिलांचे सक्षमीकरण होत आहे. महिलांना राजकीय, सामाजिक, आर्थिक, क्रीडा आणि सांस्कृतिक अशा विविध क्षेत्रात सहभागी होण्यास मदत होत आहे. महिला सशक्तीकरण म्हणजे महिलांच्या संपत्ती आणि क्षमतांचा विस्तार करणे, त्यांच्या जीवनावर परिणाम करणाऱ्या संस्थांवर नियंत्रण ठेवणे आणि त्यांना जबाबदार धरणे. विविध देशांनी तयार केलेल्या धोरणांमुळे महिलांना त्यांच्या हक्कांबद्दल जाणून घेण्यास आणि स्पर्धात्मक काठावर त्यांची कौशल्ये वाढवण्यास मदत होते. भारतातील या उदारीकरण आणि जागतिकीकरणाच्या टप्प्याने भारतीय महिलांच्या जीवनात अनेक बदल घडवून आणले आहेत. नोकरीच्या सहभागाद्वारे त्यांना शिक्षण आणि आर्थिक सुरक्षिततेसह सक्षम केले आहे. स्त्रिया घरातच त्यांचे अधिकार वापरण्यास सक्षम आहेत आणि पालक अधिक सहभागी आहेत आणि त्यांच्या मुलींनी उच्च शिक्षणासाठी घरापासून दूर जाण्याच्या कल्पनेसाठी खुले आहेत, मग ते भारतातील मूळ गावापेक्षा वेगळ्या गावात किंवा भारतीय सीमेपलीकडे असलेल्या इतर देशांमध्ये. त्याचप्रमाणे पालक आता पुराणमतवादी राहिलेले नाहीत आणि स्त्रिया वेगवेगळ्या शहरांमध्ये किंवा परदेशात काम करणे आणि नोकरी घेणे या त्यांच्या आवडीचा वापर करतात. गतिशीलता आणि स्थलांतर हे निश्चितपणे जागतिकीकरणाचा प्रभाव आहे. त्यांना त्यांच्या पुरुष समकक्षांप्रमाणे उच्च पगाराच्या नोकऱ्याही मिळाल्या आहेत. महिलांच्या पेहरावातही बदल झाला आहे. पेहरावातील बदलाची पद्धत 'साडी' वरून 'सलवार कमीज' वरून इंडो-वेस्टर्न आणि वेस्टर्न कपड्यांकडे सरकली आहे आणि भारतीय समाजात आणि कामकाजाच्या वातावरणात स्वीकार्यता आहे. जागतिकीकरणाचा आणखी एक परिणाम म्हणजे वैवाहिक जोडीदाराची निवड करण्याचा अधिकार. याचा परिणाम मिश्र विवाहांचा जाती पद्धतीच्या पलीकडे आणि विवाहांच्या आंतरप्रादेशिक आणि आंतरखंडीय स्वीकार्यतेवर झाला आहे. जागतिकीकरणाचे काही नकारात्मक परिणाम झाले आहेत. स्त्रिया त्यांच्या कुटुंबात आणि जोडीदारासोबत कमी सहनशील झाल्या आहेत ज्यामुळे अनेकदा घटस्फोट किंवा विवाह मोडण्याचा धोका पत्करून पती-पत्नी आणि त्यांच्या मुलांवर वाईट भावनिक परिणाम होतो. महिलांना घरात कमी वेळ असतो कारण त्यांना कामाच्या ठिकाणी जास्त स्पर्धा करावी लागते.५

मानवसमूहात स्त्रीजातीचा जवळपास निम्मा हिस्सा आहे. स्त्रियांना हतोत्साहित करणारे वर्तन करून, त्यांचा जीवनस्तर उंचावण्याकडे दुर्लक्ष करण्यापासून ते त्यांचा छळ आणि अत्याचार करण्यापर्यंत अनेक प्रकारे हीनत्वाची वागणूक स्त्रीजातीला मिळत राहिली आहे. हा भेदभाव दूर करून स्त्रियांच्या प्रगतीस पोषक वातावरणाची निर्मिती आणि त्यांचे सुचालन करणे आणि लैंगिक समतेद्वारे (जेंडर इक्वॅलिटी) समाजाचे संतुलन साधणे यासाठी पुरोगामी आणि विवेकी समाजाने बाळगलेला दृष्टिकोन केलेली कृती यांचा समुच्चय म्हणजे स्त्री सक्षमीकरण, असे थोडक्यात म्हणता येईल. महिलांनी फक्त 'चूल आणि मूल' याकडेच लक्ष दिले पाहिजे असे अनेक जणांना वाटते, पण आता महिलांनी चुला आणि मुलासोबतच 'देश आणि विदेश' यांकडेसुद्धा लक्ष देण्याची गरज आहे. मानवी हक्कांविषयी अनेक आंतरराष्ट्रीय करारांत मान्यता मिळूनही, स्त्रिया निर्धन आणि निरक्षर राहण्याचे प्रमाण मोठे आहे. वैद्यकीय सुविधा, मालमत्तेची मालकी, पतपुरवठा, प्रशिक्षण आणि रोजगारात पुरुषांच्या तुलनेत स्त्रियांना

कमी संधी मिळते. त्या पुरुषांच्या तुलनेत राजकीयदृष्ट्या सक्रिय असण्याची शक्यता फारच कमी आहे, आणि त्या घरगुती हिंसाचाराचा बळी होण्याची शक्यता खूपच मोठी आहे. स्त्रियांची मानसिकता बदलणे हे अतिशय महत्त्वाचे आहे. ग्रामीण भागात स्त्रिया अजूनही स्वतः निर्णय घेऊ शकत नाहीत. तेथे त्या पुरुषांच्या निर्णयावर अवलंबून राहतात. त्यांची निर्णय क्षमता वाढणे गरजेचे आहे. घटनेने अनेक अधिकार दिलेले आहेत, याची माहिती त्यांच्यापर्यंत पोहचली पाहिजे, प्रबोधन झाले पाहिजे. स्त्री अजूनही १००% सक्षम आहे हे आपण मान्य करू शकत नाही.६

जागतिकीकरण आणि महाराष्ट्रातील सांस्कृतिकीकरण

जागतिकीकरणाचा भारतीय संस्कृतीवर मोठा परिणाम झाला आहे तसेच त्यांची नैतिक मूल्ये गमावली आहेत. इतर देशांना भारतातील नैसर्गिक संसाधनांचे शोषण करण्याचे दरवाजे उघडले आहेत. इतर संभाव्यतेत, औद्योगिकीकरण उदयास येण्याची संधी आहे. वीस शतकात त्याची भूमिका मोठी आहे ही संकुचित संकल्पना नसून तिला एक व्यापक पैलू आहे. ते देश हळूहळू, त्यांची आर्थिक स्थिती विकसित करण्याचा प्रयत्न करीत आहेत आणि अशा प्रकारच्या धोरणांमुळे श्रीमंत श्रीमंत होत आहेत. आणि गरीब गरीब होत आहे.७

एम.एन.श्रीनिवास यांनी त्यांच्या दक्षिण भारतातील जाति आणि धर्म या पुस्तकात रामपुरा (म्हैसूर) या गावाचा अभ्यास केल्यानंतर संस्कृतीकरणाची संकल्पना दिली. हे त्या प्रक्रियेला सूचित करते ज्याद्वारे जातीय उतरंडीत खालच्या स्थानावर असलेल्या जाती किंवा जमाती उच्च किंवा प्रबळ जातींच्या विधी आणि प्रथांचे अनुकरण करून वरच्या दिशेने गतिशीलता शोधतात. खालच्या जातीतील लोक वरच्या दिशेने गतिशीलता आणि सामाजिक प्रतिष्ठा मिळवण्यासाठी खालील गोष्टी करतात.८

प्रदूषित व्यवसायांचा त्याग.

मांसाहाराचा त्याग आणि शाकाहार स्वीकारणे.

मद्यपानाचा त्याग.

श्रीनिवास यांच्या म्हणण्यानुसार, संस्कृतीकरणानंतर जातीय पदानुक्रमात कोणताही संरचनात्मक बदल होत नाही तर केवळ स्थितीत बदल होतो.

जेव्हा आपण या समृद्ध संस्कृतीचे जागतिकीकरणाच्या दृष्टिकोनातून विश्लेषण करतो, तेव्हा आपल्याला आपल्या सुंदर विणलेल्या घोंगडीत पाश्चात्यीकरण इतर गुणधर्म आणि संस्कृतींचे मिश्रण यांचे अनेक निरीक्षणे सापडतात. भारतीय संस्कृतीवर जागतिकीकरणाच्या प्रभावांचे आपण बारकाईने विश्लेषण करूया:८

कुटुंबाची रचना: भारतीय संयुक्त कुटुंब संस्कृतीचे आकर्षण. पावसात मशरूमसारखी फुलणारी न्यूक्लियर फॅमिली आणि छोट्या फ्लॅट संस्कृतीत महानगरांमध्ये राहणाऱ्या भारतीयांसाठी संयुक्त कुटुंबे हे एक विचित्र आश्चर्यचकित झाले आहे. संयुक्त कुटुंबात जुळवून घेण्याचा, वडीलधाऱ्यांचे संस्कार आत्मसात करण्याचा आणि लहान मुलांना आजी-आजोबांच्या सावलीत वाढवण्याचा संयम आपण गमावला आहे. मुलांनी आजी-आजोबांना पाहुणे किंवा पाहुण्यांसारखे वागवण्यास सुरुवात केली आहे आणि असे संगोपन हे वृद्धाश्रम वाढण्याचे एक प्रमुख कारण आहे, कारण ही मुले त्यांच्या प्रौढ अवस्थेत स्वतःच्या पालकांना ओझे मानतात.९

विवाह मूल्ये: त्याचप्रमाणे विवाहांनीही आपली मूल्ये गमावली आहेत. घटस्फोटाच्या वाढत्या घटनांवरून आणि विवाहबाह्य संबंधांच्या घटनांवरून हे स्पष्ट होते. विवाह हे आत्म्याचे बंधन मानले जायचे जे मृत्यूनंतरही जोडले जाईल; पण आज लग्न हे एक व्यावसायिक बंधन किंवा त्यांच्या स्वहिताशी तडजोड न करता जीवन वाटून घेण्याची तथाकथित बांधिलकी आहे.

व्यभिचार: आपल्या संस्कृतीत अनेक वयोगटातील दृष्टीकोनावर अनेक बंधने आणि मर्यादांसह दोन्ही लिंगांना अंतरावर ठेवले होते. जागतिकीकरण आणि पाश्चिमात्य संस्कृतीच्या उदयामुळे तरुणाई एकमेकांमध्ये चांगले मिसळू लागली आहे. मैत्रीपूर्ण दृष्टीकोन आणि सामाजिक वैशिष्ट्य प्रशंसनीय आहे. पण एकूण निर्बंध मोडून शारीरिक संबंधांशी खेळ करून भारतीय मानसिकतेत भेसळ केली आहे. यामुळे भारतात लिव्ह-इन रिलेशनशिपसारख्या नव्या नात्याला जन्म मिळाला आहे. तसेच बलात्कार आणि लैंगिक शोषणाची वाढलेली प्रकरणे ही विकृत मानसिकतेचा परिणाम आहे जी पुन्हा आपल्या मातृसंस्कृतीसाठी आयात केलेली मूल्ये फारच परकी बनली आहेत.

सामाजिक मूल्ये: पाहुण्यांना देव मानणे, मनापासून स्वागत करणे, वडिलांना आदराने अभिवादन करणे आणि प्रत्येक लहान सण मोठ्या आनंदाने आणि एकजुटीने साजरा करणे ही मूल्ये आपल्याकडे अंतर्भूत आहेत. पूर्ण रंग आणि प्रकाश असलेला इतका विस्तृत मेळावा आज क्वचितच पाहायला मिळतो. लोकांनी सामाजिक संवादात स्वतःला खूप मर्यादित केले आहे. आर्थिक स्थिती आणि संपत्ती लक्षात घेता सध्याच्या पिढीतील संवाद अत्यंत मुत्सद्दी आहे. आम्ही आमची सामाजिक मूल्ये आणि एकजुटीचा आनंदी आशीर्वाद गमावला आहे. सध्याची पिढी होळी आणि दिवाळीपेक्षा व्हॅलेंटाईन डे साजरी करण्यात जास्त आनंदी आहे.

निष्कर्ष- (Conclusion)

निष्कर्ष काढण्यासाठी आपण जागतिकीकरणाला, हळूहळू पसरणारा जोखीम घटक म्हणू शकतो कारण जवळजवळ संपूर्ण देश त्याच्या तीव्रतेने व्यापला आहे. जगभरातील संस्कृती आणि जागतिक स्तरावरील घडामोडी आणि घटनांचे सामान्यीकृत ज्ञान असण्याच्या काही सकारात्मकतेसह, तरीही आपल्या देशासाठी मोठे नकारात्मक परिणाम अत्यंत चिंताजनक आहेत. म्हणूनच, जागतिकीकरणाच्या प्रक्रियेत आपल्या राष्ट्राचा अभिमान जपण्यासाठी आणि आपली सांस्कृतिक प्रतिष्ठा जपण्यासाठी आपल्याला अधिक सावधगिरी बाळगण्याची गरज आहे.

जागतिकीकरणाची जगभरात व्यापक भूमिका आहे. जीवनाच्या प्रत्येक क्षेत्रात त्याने आपल्या पावलांचे ठसे सोडले आहेत. केवळ भारतातच नाही तर जागतिक दृष्टिकोन आणि विचारांच्या अदलाबदलीमुळे जागतिक स्तरावर स्त्रियांच्या जीवनशैलीत आणि राहणीमानात मोठा बदल झाला आहे. भारतीय संस्कृती या परिवर्तन प्रक्रियेला अडथळा नाही. आपल्या खोलवर रुजलेल्या परंपरा आणि चालीरीतींनी जागतिकीकरणाच्या उदयाने आपली पकड सैल केली आहे. भारताला समृद्ध सांस्कृतिक पार्श्वभूमी आहे आणि आपल्या संस्कृतीचा अभिमान जगभर प्रसिद्ध आहे. जागतिकीकरणाने केवळ भारतात पाश्चिमात्यीकरण केले नाही, तर त्याउलट भारतीय संस्कृतीचाही प्रभाव जागतिक स्तरावर पसरला आहे. कोणत्याही भौगोलिक प्रदेशातील संस्कृती आणि परंपरांना त्याच्या विशिष्टतेच्या संदर्भात विशेष महत्त्व असते आणि हाच एका भौगोलिक सीमेतील लोकसंख्येसाठी दुसऱ्यापासून वेगळे करणारा

घटक असतो. हे वेगळेपण जागतिकीकरणाच्या बदल्यात वेगवेगळ्या प्रमाणात विस्कळीत झाले आहे. जेव्हा ते भारतासारख्या विकसनशील देशावर आदळतात तेव्हा अशा प्रकारचा प्रभाव मोठ्या प्रमाणात दिसून येतो.

संदर्भ सूची (References)

1. The discussion of women's empowerment draws from a paper written with Diane Elson Bisnath and Elson, 2000.
2. R. H. Waghmode and J. L. Kalyan. "Women empowerment in india: a study". Reviews of Literature. Feb 2014/1/7.
3. T. O. Sridevi. "Empowerment of Women: A Systematic Analysis". India Development Foundation; IDF Discussion Paper. June 2005.
4. Neeta Panchal (2015) Impact of Globalization on Women Empowerment in India, International Journal for Innovative Research in Multidisciplinary Field, Vol.1, Issue - 3,
5. स्त्री सक्षमीकरण विकिपीडिया, मुक्त ज्ञानकोशातून <https://mr.wikipedia.org/s/c8b>
6. कांबळे, संजयकुमार; टाक, दीपा व इतर, चला ओळख करून घेऊया लिंगगुणोत्तराची!, पुणे, २०११.
7. गुप्ते, मनीषा; पिसाळ, हेमलता; बंडेवार, सुनिता, आमच्या शरीरावर आमचा हक्क, पुणे, १९९७.
8. चैताली गुरव, भारतीय समाजातील स्त्रियांची बदलती स्थिती करिअर वृत्तान्त, लेख, दै. लोकसत्ता. नोव्हें, १६, २०१५ १:०९:३१
9. एस अखिलेश, संध्या शुक्ला २०१२ भारतीय नारी: कल और आज पाने ७४